

Венцеслав Николов

ПАЗАЧЪТ ОТ КЛАПХОЛТА

София, 2020

© Издателство „Изток-Запад“, 2020

Всички права на български език запазени. Нито една част от тази книга не може да бъде възпроизвеждана или предавана под каквато и да е форма и по какъвто и да било начин без изричното съгласие на издателство „Изток-Запад“.

© Венцеслав Николов, автор, 2020

© Деница Трифонова, оформление на корицата, 2020

ISBN 978-619-01-0763-7

ВЕНЦЕСЛАВ НИКОЛОВ

ПАЗАЧЪТ ОТ КЛАПХОЛТАЛ

Съдържание

Човекът, който колекционираше щастие	7
Селски детектив	14
За мишките и хората	22
Съвременни комуникации	31
Родопско чудо	34
За крушата, киселото мляко и сладостите на живота	38
Крайпътни мисли 1	45
За нуждата от библиотека, за нейката и за приятелството	57
Преводачът	62
На границата	66
Крайпътни мисли 2	78
На Север	84
Пазачът от Клапхолтал	91
Лисицата	96
В бунгалото	100
На концерти в Германия	104
Крайпътни мисли 3	112
Разговор със себе си	121
Виолончелото	127
За музиката като изкуство	132
Легендата Васко А.	137

Човекът, който колекционираше щастие

Автобусът пърпореше по нанагорнището, с труг вземаше завоите, поспираше някъде, за да заобиколи дупките, после се втурваше нервно по останката от бившия асфалт, за да спре замислено пред следващото изрובено от пороите място. Скалите застрашително висяха над тесния път, като че ли всеки момент ще се срутят върху нас. Тук и там паднали камъни запречваха средата на шосето и шофьорът, като поспираше и правеше маневри, се промъкваше край тях. Клоните шибяха прозорците и малцината пътници, тукашни жители, се местеха по седалките, за да се пазят.

– Аз хората много не ги разбирам – каза спътникът от съседната седалка, като недоволно поклати глава на една дълга и цветиста благословия на шофьора по адрес на пътното управление, кмета, правителството и министър-председателя лично.

– Е, в случая има право – отговорих, като се дръгнах, за да не ме цапне един клон, който надничаше през прозореца, – то се вижда, че пътят не е в ред.

– Ами като изпсува сега, това ще го оправи ли? – погледна ме като че ли с упрек той.

Не ми се влизаше в спор, но пък не беше възпитано да замълча, затова, макар и с нежелание, отговорих:

– Е, не, но поне ще си облекчи душата.

– Така казват всички, пък после ходят по лекари, лекарства за стреса гълтат... Виж я баба Яна – кимна спътникът ми към една от жените отзад, – по цял ден билки бере, илачи за всякакви болести знае. А вечер не можеш я откъсна от телевизора. И все за катастрофи разказва... най обича влаковите. Като че ли се радва, когато повече хора са загинали...

– Ами какво да прави жената, тя, телевизията, нали само такива работи показва?

– Така де, ама защо пък ти трябва да гледаш? – неочаквано сърдито възрази той. – Какво са се хванали всички за нея, само в тази светеща кутийка зяпат. Наоколо красоти безброй, и добрите хора, слава богу, не са измрели. Защо само с лошото по света да се занимаваме?

И аз съм от приказливите, а пък и отдавна съм разбрал, че пътят по-бързо минава в разговор, затова се опитах да забравя неприятностите от службата, които току-що предъвквах в главата си. Погледнах го вече по-внимателно, интелигентен човек, на средна възраст, така, около петдесетте. Може да е учител.

– Точно така – като че ли отгатна мислите ми, – учител бях, докато имаше деца. Сега само възрастни хора останаха в селото... Чу се даже, че някакъв богатш купил училището, хотел ще прави...

– Не зная, като са почнали да затварят болници и училища – влязох в обичайния тон аз.

– Ето и ти сега, дай ни на нас да плачем – почти ми се скара. – А няма да се сетим, че поне няколко души в селото сега работа ще имат!

Замълчах смутено, а спътникът ми изведнъж широко ми се усмихна:

– Извинявай, извинявай, не исках да те обидя... Но аз съм си такъв от малък, не че всичко е наред по света, но на мен все ми се иска хубавото пò да се вижда... Като малък Лъки ми викаха, нали английският почти официален език беше започнал да става. Иначе името ми е Найден, ама рядко се сецах за него, нали знаеш как е при децата? А после на село просто ме преведоха, Щастливия гаскал ми казват сега... Защото все им разправям, че светът е от хубав по-хубав. И че е голям късмет, гето сме се родили тук. И вместо да се оплакваме и ругаем, трябва да се радваме. И да сме щастливи.

– Ами... животът на хората не е лек, затова се оплакват.

– Знам, знам... и като напсуват, по-леко им ставало, нали и ти това рече... Като че ли едно време по-добре е било. – Той махна с ръка. – Я остави, на друг ги разправяй тези... Дай да седна до тебе, да не викаме.

Наистина, автобусът беше старичък, доста шумен, кой знае колко години беше пътувал по прашните междуселски пътища, докато попадне в този край. Моторът бучеше и пшкеше като че ли с последни сили по нанагорницето. Спътникът ми се настани на седалката до мене и продължи:

– Мислил съм много за това, като виждаш лошото, така само чернилка трупаеш, пълниш си душата с нея. За да ти е хубаво на тебе, трябва да се научиш хубавото да забелязваш в света. Да ти кажа ли, аз експеримент си правих преди време, случи се – в болница трябваше да отида. Не бях ходил дотогава и си мислех как ще е тая, нали се чуват всякакви работи... Затова си взех едно бележниче и нарисувах три момиченца:

едното с устенцата нагоре – усмихнато; другото на-
цупено; и едно с равна чертичка – неутрално, значи...
И като изляза от кабинетите, изваждам моливчето
и отбелязвам ченгелче. И да видиш, вечерта като ги
преброих, се оказаха поравно... Зависи, значи, как виж-
даш чашата, наполовина празна или пълна – погледна
ме и се засмя. – Нали вечер на село всички с чашката
сядат, затова го казвам така, да ме разберат...

– Съвсем добре разбирам – кимнах аз. – И ние преди
години нещо такова сме правили, в казармата с един
приятел на табла играехме и цяла година си пишехме
резултатите. Искяхме да видим кой е по-голям къс-
метлия, защото може и да си майстор, но какво ще
ти се падне на заровете е друга работа.

– И какво стана?

– Ами, както казваш – накрая поравно излезе, кол-
кото бях загубил, толкова и спечелих. А имаше дни,
в които ти иде да се застреляш – така пък да не ти
върви! Или си на седмото небе, всичко се получава от
само себе си, каквато и глупост да направиш, накрая
пак побеждаваш. Чувстваш се направо велик!

– Е, наистина, хубаво е, когато ти върви – усмих-
на се Найден. – Но нали това и от нас зависи? Като
си мислиш за себе си като за неудачник, току-виж и
късметът те изоставил. – После помълча малко и ме
погледна нерешително. – Да ти кажа за кутията... аз
даже си ги записвам тези... как да ги нарека – случки.
Когато ми е било добре... или когато съм бил с хубав
човек... или когато нещо приятно е станало. За да не
ги забравя. В една дървена кутия си ги държа. И като
ми стане криво – или някой ме е обидил, или три дни
вали и не можеш да излезеш никъде, или се ядосвам за

нещо в село, – си я отварям. И вадя бележките, и си спомням хората, добри хора, помогнали са ми или аз съм помогнал с нещо. Или просто него ден ми е било хубаво. С гата си ги пиша, и с имена, ако ги зная. Мога да ги подредя даже хронологически... И излиза тогава, че животът ми се състои от тези, щастливите мигове... лошото просто съм забравил.

Автобусът намали, кихна два-три пъти и спря.

– Трябва да починем, моторът прегря – обърна се шофьорът назад и слезе с една туба.

Пътниците заслузаха, някои запалиха цигара, други извадиха нещо за хапване. Найден тръгна с едно шише към чешмата:

– Водата тук е букова, ей оттам извират, много вкусна.

Долу в дерето се чуваше да бълбука рекичката, през клоните прозираше синьо вирче. Над пътя хвърляха сянка дебели гървета. Между тях тревичката просто ни приканваше да седнем. До чешмата имаше беседка, по-настрани маса с пейка. Хората се разпръснаха по сенките. Слънцето се беше вдигнало вече високо, но от гората идеше хлад. Аз загризах една тревичка и се замислих. Колко ли щастливи моменти в живота ми са потънали ей така и не са оставили следа в мен? Ето сега например, нищо не ме боли и просто ми е хубаво. А да се чудиш, че преди малко се тормозех какво казал този или онзи.

– Вземи – приближи се Найден и ми подаде шишето, мокро и изпотено, – само по-бавно пий, че водата е много студена.

После приседна до мен, подпря се на лакътя си и се замисли. От гората се чу тракането на кълвач, от

склона отсреща му отговори кукувица. Започнах по навик да броя, Найден ме погледна и се засмя:

– Дядо ми често казваше, че кукувицата му е обещала да мине стоте. И наистина, на 101 почина... Между другото, тази чешма той я е правил. Добър човек беше, на никого в село не беше казал лоша дума, все усмихнат. И на нас децата не се караше. Изляза на двора, подсмърчам, за някаква детска поразия майка ме е натупала. А той от сайванта, където дялка нещо, ме вика: „Ела, дядовото, виж каква свирка ще ти направя...“ Найден се казваше, на него съм кръстен... Нали ти казах за кутията, от него ми е тя... А сигурно и другото... пак от него го имам, това де – смутено се засмя той, – искам да кажа, бележките в нея... Слушай, ти защо не поостанеш, ще хапнем, ще пийнем, при мен ще спиш. Не можеш ли?... Еее, жалко, наистина жалко – проточи той. – Кутията щяхме да отворим, да ти разкажа и да ти се похваля – какви хубави хора съм срещал... Добре, добре, някой друг път. Но непременно ела, имам място, къща голяма... има за какво да си поговорим, нали?

Шофьорът ни подкани да се качваме и автобусът забуча отново по нанагорницето. Рекичката остана някъде долу, от двете ни страни се спущаха стръмни склонове и боровете строго следяха да не се отклоняваме от пътя. Някъде високо на завоите проблясваше небето. Пътуващите, около десетина души, заговориха за техни, селски си работи и спътникът ми се включи в разговора. След около час вече бяхме на мегдана в селото. Набързо се сбогувахме с Найден, исках същата вечер да успея да се върна в града. Обещахме си, разбира се, пак да се видим. Но нали в живота рядко

става както сме си го намислили – така и не се случи повече да отида в този край.

Оттогава мина доста време. Това лято тръгнах на разходка през няколко балкански градчета. Както си му е редът, посещавах прилежно музеите, вървях по тесните улички с толкова човешките възрожденски къщи, възхищавах се на старите майстори. И на една витрина изведнъж видях кутията на Найден, такава, каквато си я представях – неголяма, колкото да я държиш с едната ръка, докато с другата я отваряш, пирографирана, даже имаше ключалка с миниатюрно ключче. Магазинчето беше малко, на масата до входа имаше гаванки, солнички, кречетало – обикновения асортимент на магазините за подаръци. А в дъното, седнал на малко столче, си работеше нещо майсторът, възрастен човек, някъде над осемдесетте.

– Кутията – казвам, – на витрината е изложена, може ли да я видя?

– Ей сега – с пъшкане стана той, – ей сега, само да я стигна... Ще се протегнеш ли, че си по-висок?

Помогнах му, взех кутията в ръката си, отворих я. Веднага разбрах, че това е моята кутия.

Платих на майстора и излязох. След сумрака на магазинчето слънцето ме заслепи за момент. Наближаваше обед, едно куче, протегнало език, се криеше в сянката. От близкия двор ухаеше на липа, старият орех наблюдаваше замислено върволицата от туристи, речичката тихо ромолеше нещо. А от чердака на отсрещната къща се чуваше детски смях... Притворих очи и си помислих: какъв хубав ден за начало на моята колекция.

Селски гетектив

Хубаво е на село. И въздухът е друг, и тишината е необичайна, просто ти звънти в ушите. А като свикнеш с нея, започваш да чуваш звуци, на които досега не си обръщал внимание. Птиченце подсвирне някъде сред клоните, търсиш го с поглед, а то вече прелетяло на съседното дърво. И оттам се оглежда, присмехулно върти очички, като че ли се закача. Пресипнало се обажда от гората еленът, кълвачът съсредоточено изследва ябълката на двора, а косят му подвиква нещо от върха на съседното дърво. На поляната живинка всяка бръмчи. Огромна жълта пеперуда се опитва да се закрепи на цветето, протяга пипалца към чашката, лакомо смуче. До нея малкото гущерче, което току-що пъргаво сновеше сред нагретите от слънцето плочи, изведнъж застина с вдигната главичка – и то се радва на топлинката...

Да, чудесно е на село, читателю мой! И животът тук може да е много приятен. Особено ако единствената грижа е да не ти блести слънцето в очите, докато лежиш под ореха. Затова и толкова сънародници още преди години се втурнаха да си купуват къщи в бързо обезлюдяващите се махали на родината. Като не можеха да емигрират, осъществяваха Американската мечта на поколения българи, откриваха сред порутените дувари своя холивудски рай. И при това без да напускат географските ни ширини и без всякак-

ва валута, само със стотинки за билетчето за крайградския автобус. Защото страната ни е малка, накъдето и да си тръгнал, вече почти си стигнал. И някак уютна, и е толкова красива...

Наистина, нека го кажем за трети път: у нас на село си е като в она, истинския Рай, особено през лятото. Или поне може да бъде...

Защото историите, които искам да ти разкажа, читателю, не са от най-приятните. Става въпрос, както вече сигурно си се досетил, за нарушаването на една от Божиите повели. Дали ще си спомним при това за Багдадския крадец или за Прометей, който е откраднал огъня от боговете, за да го даде на хората, зависи от културата ни и от това какво сме чели в детството. Но аз съм сигурен, любезни ми читателю, че и ти, колкото и малък жизнен опит да имаш, няма как да не си се сблъсквал с това явление – или като потърпевш, или като свидетел, или, не дай си боже, като нарушител. И веднага се сещаме, разбира се, че кражбата е една от най-древните професии на земята. На село, където съм те довел, това явление е толкова често, че като стане дума, само махваме с ръка. То е нещо като ланшиния гъжд, неприятно, защото те е измокрил, но като се подсушиш и пийнеш чаец, току-виж си го забравил. Така и аз невинаги мога да си спомня за всички вещи, които някой някога е откраднал от лятната ни къща. Тя е доста закътана сред гъсталаците и трябва да я знаеш, за да стигнеш до нея. Но така, както местните имат много точна скица в главата си на всички овощни дървета в района и редовно ги обикалят в периода на зреенето, така и всичко, което си донесъл от града в стре-

межа да направяш по-удобен бита си, предизвиква законно любопитство сред съседите и случайните посетители. И недай си боже, завист... Прочее, съзнавам, че с това често споменаване на Божието име нарушавам една от по-първите Негови заповеди, но тъй като човешките съдилища, особено напоследък, трудно могат да бъдат взети за пример за уреждане на неминуемите противоречия, които възникват в живота, не виждам друга инстанция, към която мога да се обърна. Когато например изчезна котлончето... Но нека разкажа. Беше едно симпатично такова, мъничко, плочата му едва три-четири пръста. Тамко го купи навремето за пет лева и много му се радваше. Донесох го на село, че още не се бях обзавел, а все пак е хубаво да можеш да пийнеш нещо топличко през деня, нали? Спомням си, заключих къщата и оставих ключа, където го слагаше предишният собственик. Когато след час се върнах, ключът си беше там. Но пък котлончето го нямаше. И досега се чудя, наоколо хора почти не идват, а и кой ще тръгне да ходи по къщите за едно котлонче само? Даже не се оплаках, да не помислят комшиите, че ги обвинявам. Оставих Бог да ги съди, както казваха старите хора. А два дни след това пък още по-странно нещо се случи. Излязох аз привечер да се разходя. Като се върнах, гледам, сиренето го няма на масата. А голяма бучка беше, килограм и нещо, и от нея само трохи бяха останали на пода. Не приличаше на миша работа... Огледах внимателно наоколо – балконската врата аз не я затварям, сигурно крадецът първо се е качил на покрива на сайванта и оттам се е прехвърлил. Предния ден, привечер, докато стъквах огъня, ме навести лисица,

голяма красавица. Бях отворил вратата към градината. Седях на трикракото столче и замислено гледах играта на пламъка. Лисицата влезе, погледна ме небрежно, установи, че не ставам за ядене, махна елегантно с опашка и си отиде... Тя може да се покатури на покрива. Котка също бях чул да мяучи от съседния хълм. Но нито котката, нито лисицата ще могат цяла буца сирене да отмъкнат, нали? Или може би все пак човек, гладен е бил? Разсъждавам аз, но нали съм градско чедо, не познавам добре тукашните нрави, а и животинският свят ми е напълно непознат. Загадка, и още как... А на другата сутрин намерих част от бучката сирене на поляната. На нея имаше следи от нокти. И по метода на дедукцията реших, че голяма птица се е полакомила, но го е изпуснала. Врана не ще да е, може пък ястребът да е посетил дома ми, понякога го виждам да се рее в небето. Няма как даже да му се ядосам, нали и той е живинка... А да споменаваме Божието име по такъв дребен повод просто не бива, нали?

Около нас е пълно с напълно обезлюдени села. Често минавам през тях и като гледам разбитите и разграбени къщи, си бях наумил да опитам да не вземам нищо чуждо, наистина нищо, което не ми принадлежи. Един следобед се разхождаме с приятелка по поляните наоколо. Край пътя, както е обичайно, нависнали клоните на плодни гръбчета.

– Откъсни ми от онези сливки, че не ги стигам – сочи тя.

– Няма – отговарям.

– Че защо? – учудено ме гледа.

– Защото не са мои – обяснявам.

И сам разбирам колко глупаво звучи. Но нали съм решил...

Читателю, оказа се съвсем нелесна работа да си напълно, 100% честен, даже един гвоздей да не можеш да вземеш от някаква порутена къща. Но като упражнение беше много поучително и полезно. Едно време старите хора напомняха нашенската поговорка: не прави другиму това, което не искаш да ти се случи. Преди около 200 години почти същото е формулирал Кант. И оттогава неговият категоричен императив служи за коректив в отношенията между хората в страните западно от нас. Само че немският философ пише на един такъв труден, завъртян немски, че не само хората с начално образование, но и по-грамотните нашенци не са го чели. И затова навсякъде по вилите на артисти и художници, на професори и научни работници, на по-богатите и не толкова заможните срещаме неща, „намерени“ в старите къщи. Затова и повечето хора у нас, а сигурно и по света, нямат никакво уважение към чуждата собственост – кой повече, кой по-малко, но всички крадат.

Докато ти разказвам това, читателю, си мисля: а не е ли кражбата нещо толкова естествено, като... като, да кажем, да пожелаеш жената на ближния, или там всичко, което другият човек притежава. Както ни предупреждава и Светото писание? Нали завистта е нещо нормално, има я и в природата? Искаш, и ако можеш – вземаш! В нея, в природата, нотариалният акт е непознат. Впрочем на село му викат натурален акт и сигурно затова отношението към чуждата собственост тук е толкова естествено, вземаш, без да питаш – важното е да не те видят!

Затова съм сигурен, че кражбата няма как да изчезне от живота, традицията е нещо много трайно. От историята знаем, че и прочутите закони на хан Крум не са помогнали особено. Което доказаха и събитията през последните трийсетина години. И до сега се крадат цели фабрики и заводи; задигат се от селските къщи бакърени съдове и глинени делви; банки фалират и завличат спестяванията на хората; в трамвая джебчия прибира левчетата от чантата на пенсионерката... А в не толкова далечното минало, във времената на империите, е било достатъчно да видиш някой остров или да кажем, континент, за да го обявиш за свой. И това ако не е кражба, при това по сегашната формулировка „в особено големи размери“!

Но аз нещо се отвлякох, нека сега се върнем в моето село. То и село не е, просто тук-там останали къщи или части от тях, повечето даже не се виждат сред храсталака. Улици няма, минаваш през ливадата и си вече пред входа. Такива неща като каменните зидове и портата заключена с голям катинар, както ги знаем от дома на чорбаджи Марко от „Погизото“, тук никога не е имало. Всеки може да дойде и да си влезе като у дома. И идват, идват... Още преди години една сутрин рано-рано ме събудиха рогата на един елен, който надничаше с любопитство през прозореца. Веднъж пък, като си пристигнах, магаренце заварих – кротко си пасеше пред вратата. Но повечето посетители посещават къщата в мое отсъствие и не ми се представят, мога да съдя за тях само по това, което са си взели за спомен. Диапазонът на интереси е много широк: от парче ръждясала тене-

кия, с която пазех огнището от гъжда, до gobлен по картина на Леонардо, спомен от моята баба... И сега, току-що съм си дошъл, пролет е, времето е чудесно, слънчицето топло грее през цветовете на черешата. А аз се оглеждам за евентуалните щети: „Даа, имало е пак гостенин!“ Пробвам с метода на Шерлок Холмс да вляза в мислите на крадеца, проследявам действията му: качил се е по сливата на покрива на сайванта; оттам се е прехвърлил на балкона; счупил е малко парченце от стъклото, колкото да си провре ръката, за да отвори райбера. И чак тогава е влязъл... А долу вратата може да се отвори само като понатиснеш с рамо. Мисля, мисля... А да не би някой начинаещ да е бил? Нещо като стажант, защото като по учебник е действал. И почти нищо не е взел, само разровил, колкото да се вижда, че крадец е влизал... Сигурно момченце е, отворило е гардероба, но не е пипало. Ако беше момиче, щеше поне да се заинтересува от блузките на жена ми, а те продължават да висят на закачалките... Сетих се, може пък на подготвителен изпит да е било детето, или да се е упражнявало? Ръчичката му е малка, вижда се по отвора в прозореца... Ами да, нали и за да крадеш, се искат умения и опит? И едва ли възрастните ще пуснат детето в занаята ей така, да ги излага, че да го хванат, после разправи... Вече гледам с други очи на случката: браво, браво, я колко чисто е работило момчето, и керемидата не е счупила, може би с гуменки е било? И вратата на балкона е притворило, преди да си тръгне, като добър стопанин... Наистина, няма смисъл да си развалям настроението. И още по-глупаво е да намесвам Него в такава дреболия, нали, читателю?

Слязох на двора. А там люлякът ухае. И момината сълза, която толкова обичам, е вече на път да завладее целия плочник. Ескадрила пчелички е обсадила черешата и тя ми се усмихва, цялата пременена в бяло. Сиво-син блестящ бръмбар пропя басово и тупна на първаза, после размърда крачка, опитваше се да литне. Помогнах му да се изправи. Отголу се чу протяжната свирка на влака, после тракането на колелетата затихна в далечината...

